Humanitarian Research Hub

Товариство Червоного Хреста України

Стратегії адаптації вразливих категорій киян до умов зимової енергетичної кризи

(Стислий виклад звіту)

Серпень 2026

Зміст:

I. Вступ;

II. Синтез вторинних даних;

III. Методологія дослідження;

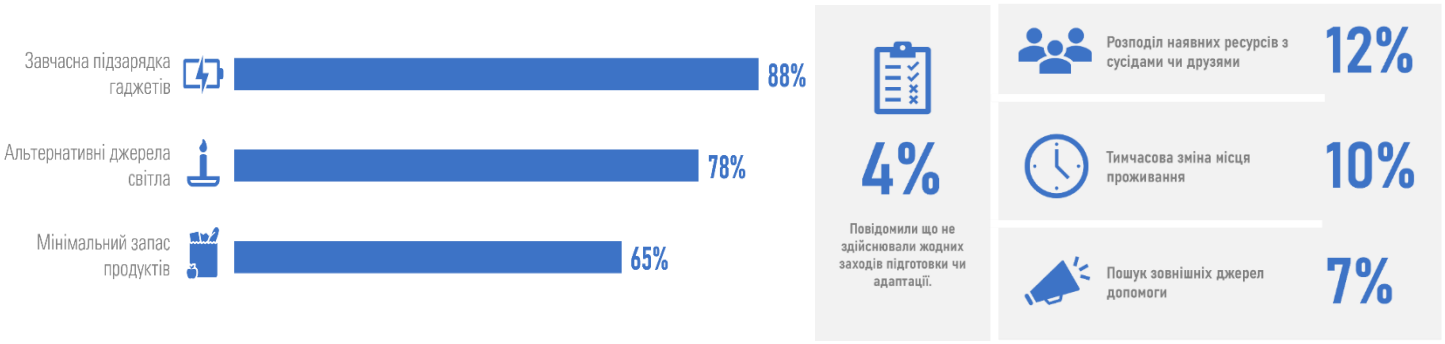
IV. Що показали інтерв'ю?;

VI. Рекомендації;

Дослідницьке питання:

Які стратегії адаптації до тривалих відключень електропостачання застосовують вразливі категорії киян з обмеженими ресурсами, які з цих стратегій виявляються дієвими та на якому етапі можливості досягають своєї межі?

Синтез вторинних даних:

Kobo Inc / TJET (Harvard Humanitarian Initiative) - опитування домогосподарств:

Незалежна експертна оцінка (заступник директора з науково-організаційної роботи, Інститут загальної енергетики НАН України):

Тепломережі Києва зношені на 70–80%:

Переважно через вік, а не безпосередньо через війну;

4,5 млрд грн на розподілену генерацію оцінено як недостатню суму:

За розрахунком експерта, це дало б максимум ~150–180 МВт навіть якщо витратити все на когенерацію, **«дуже, дуже вприкул»** навіть для одного Києва.

Скепсис щодо заявлених 200 МВт нової генерації:

Кожна когенераційна установка - 1–2 МВт, тобто потрібно 100–200 одиниць, підключити стільки об'єктів технічно вкрай складно за наявний час.

Дефіцит 50 млрд грн підтверджено як не суто фінансовий:

Прихований компонент - кадри (сертифікація інженерів для когенераційного обладнання вимагає років навчання за кордоном, кількість фахівців «катастрофічно зменшується»), **час** і **бюрократичні погодження**.

Адресні інструменти для вразливих категорій (пільгові тарифи, субсидії, програми енергоефективності) підтверджено як наявні й діючі:

Це контрастує з масовими відмовами у власних інтерв'ю з вразливими категоріями киян, що вказує на **розрив між існуванням програм і практичним доступом** до них.

Також, підтверджена й розширена небезпека саморобного обігріву: окрім пожежі й чадного газу - новий, не передбачений ризик саморобних літій-іонних батарей. Вони можуть спричинити пожежу, яку практично неможливо загасити (підтверджується у 3 проведених інтерв'ю з представниками вразливих категорій).

Методологія дослідження:

На основі синтезу джерел сформульовано шість очікувань:

Використано цілеспрямовану вибірку з елементами методу снігової кулі за принципом максимальної варіації з представниками чотирьох вразливих категорій:

Розмір вибірки обґрунтовано принципом інформаційної потужності: дослідницький інститут провів 15 глибинних інтерв'ю з домогосподарствами та 2 інтерв'ю з експертами - представницею гуманітарної організації, яка щотижня приймає сотні родин у своїх центрах у Києві, та заступником директора з науково-організаційної роботи Інституту загальної енергетики Національної академії наук України.

Вибірка є нерепрезентативною і не претендує на статистичне узагальнення всього вразливого населення столиці.

Що показали інтерв'ю?:

Опалення без електрики:

Лише 3–4% киян могли взимку опалювати житло стільки, скільки потрібно - найгірший показник серед усіх міст України, за даними Міжнародної організації з міграції (IOM). Розмови з домогосподарствами показують, що причини цього дуже різні.

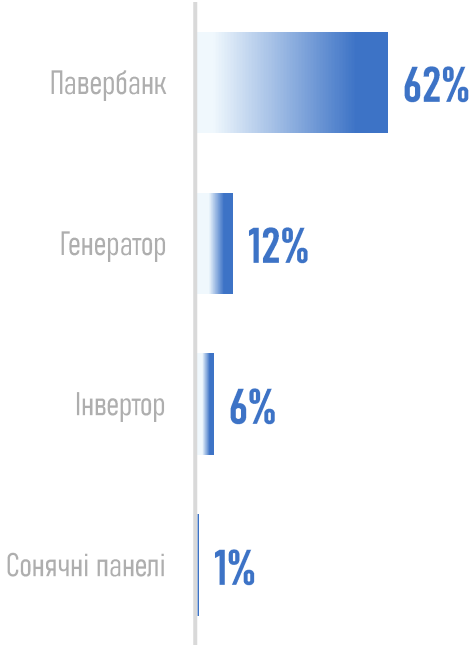

У деяких випадках залежність від електрики пряма й гостра. Родина, що вимушено переїхала з Каховки, живе в цілком електрифікованому житлі без газу - тобто щойно зникає світло, зникає й будь-яка можливість обігріву. Дві жінки з інвалідністю, незалежно одна від одної, розповіли, що рятувалися, розпалюючи газову плиту й обкладаючи її вогнетривкою цеглою, щоб тепло трималось довше.

Чому опалення настільки чутливе до відключень електрики навіть тоді, коли будинок підключений до централізованої мережі?

За поясненням фахівця енергетики **все залежить від віку будинку**: у старих будівлях відключення світла на тепло майже не впливає. У новій забудові для роботи потрібне електроживлення - і саме там втрата світла означає втрату тепла.

Представниця гуманітарної організації «Спільнота Святого Егідія», яка щотижня відвідує найбільш вразливі категорії киян удома, підтверджує: **головна перешкода** - не брак розуміння чи бажання підготуватися, а **брак коштів**.

Резервне живлення:

Серед внутрішньо переміщених осіб вказано такі альтернативні джерела живлення (згідно з даними IOM).

Ця картина повністю підтвердилась у всіх 15 інтерв'ю: павербанк і ліхтарик є практично в кожного, без винятків. А ось наступний щабель - щось потужніше - залежить майже виключно від фінансового стану родини.

Лише дві сім'ї з вибірки - обидві виховують дітей з інвалідністю та відносно фінансово стабільніші - мають повноцінну портативну електростанцію (Ecoflow). Одна мати була змушена імпровізувати автомобільним акумулятором, підключеним до блендера, щоб готувати спеціальне лікувальне харчування для дитини під час відключень.

Кошти, які держава виділила на розвиток розподіленої генерації по всій країні (понад 4,5 мільярда гривень), заступник директора з науково-організаційної роботи Інституту енергетики оцінює як недостатні. Адресні програми для вразливих усе ж існують, але це **підтримка** на рівні будинку в цілому, а не окремої вразливої родини, тож **до респондентів** цього дослідження вона **не доходила**.

Хто поруч?:

Лише 12% киян ділилися ресурсами із сусідами під час відключень — менше, ніж в інших великих містах України (дані Kobo Inc/TJET, Гарвардська гуманітарна ініціатива). Серед опитаних киян картина виявилась ще більш полярною: одні мають надзвичайно сильну підтримку, інші — практично ніякої.

За результатами інтерв'ю респонденти визначали **соціальну підтримку** одним з **найбільш ефективних інструментів**, що допомагають їм на практиці (серед тих хто мав до неї доступ). Опитані фіксують суттєві ускладнення та погіршення рівня життя у випадках її раптової втрати.

Жінка з вадами зору, яка втратила зір дванадцять років тому, ділить квартиру із сторонньою молодою жінкою: та живе безкоштовно в обмін на щоденний догляд — неформальна домовленість, що виникла не через родинні зв'язки, а через практичну потребу обох сторін.

У гуманітарній організації «Спільнота Святого Егідія» це знають настільки добре, що **перетворили на робочий інструмент**: для кожної людини з вразливістю у своїй базі вони **фіксують контакт** сусіда чи знайомого, якого можна **залучити для** періодичної **перевірки**. За словами координаторки організації, це *«здавалося б, абсолютно простий механізм, але він дійсно рятує людям життя, допомагає швидко зреагувати в критичні моменти».*

Коли ресурс закінчується:

49%

Витратили всі заощадження протягом першого місяця зими

14%

Були змушені погіршити умови проживання

Більшість опитаних домогосподарств підтверджують: кожна наступна зима давалася важче за попередню, аж до формулювань «жахливо» й «катастрофа» щодо зими 2025–2026.

Але є й виняток, і він показовий: дві сім'ї, які виховують дітей з інвалідністю, пережили останню зиму легше за попередні — не тому, що зима була легшою об'єктивно, а тому, що вони заздалегідь купили потужну електростанцію, звикли до ситуації психологічно і скористалися точнішими графіками відключень, які запровадило місто.

Координаторка гуманітарної організації підтверджує виснаження ресурсу майже дослівно: *«ресурсу безумовно стає менше… ми нещодавно говорили з друзями, що втомилися втомлюватися».* Але вона ж описала і потужний контрмеханізм, який спостерігає щотижня: ВПО, які самі колись отримували гуманітарну допомогу, з часом повертаються волонтерити — допомагати новим родинам.

Якщо 49% людей вичерпали заощадження протягом першого місяця зими, то серед опитаних самотніх літніх людей можливість формувати будь-які заощадження за фактом відсутня. Відповідно багато киян з даної вразливої категорії зимою 2025-2026 опинилися у патовій ситуації без можливостей впоратися самостійно.

Коли зверталися по допомогу, і чому не завжди спрацьовувало?:

Лише 9% внутрішньо переміщених осіб отримали державну допомогу на комунальні послуги, а звернення по зовнішню допомогу взагалі — найрідша стратегія адаптації серед киян (7%, за даними Kobo Inc/TJET). Це виявилась найскладніша й найбагатша на нюанси тема з усього дослідження.

У кількох випадках відмову можна пояснити цілком конкретно. Одному чоловікові відмовили в одноразовій міській допомозі, бо його дохід (пенсія плюс виплата для ВПО, близько 5300 гривень) перевищив поріг у 4500 гривень. Одна респондентка виявила, що дві організації не можуть одночасно надавати їй послугу соціального працівника — формальне правило залишило її без підтримки на кілька місяців.

Крім самих відмов, респонденти, котрі регулярно користуються отриманням базової допомоги у формі продуктових наборів, речей першої необхідності, відзначали зменшення її об’ємів та скорочення таких пропозицій в організаціях, звідки звикли їх отримувати.

Неформальні й політичні канали виявились несподівано надійнішими за офіційні: дві респондентки незалежно одна від одної отримували стабільну щорічну допомогу через місцевих депутатів і мера — тоді як офіційні канали для них самих відмовляли. Респонденти по-різному пояснювали, чому не зверталися по допомогу: хтось уже отримав відмову й здався; хтось наперед вирішив, що не підійде під критерії: *«я бачу, що немає сенсу»*; хтось не хотів просити, вважаючи, що всі навколо так само бідують; а хтось отримував допомогу пасивно, через сусідку, яка зверталася від його імені.

Чотири респонденти **незалежно підтвердили** ще одну закономірність: **частина гуманітарних програм у Києві виділена винятково для ВПО**, що залишає деяких киян — навіть у не менш скрутному становищі — без допомоги: *«Я би сказала, щоб вони киянам допомогли. Тому що якщо для Києва і є допомога, то тільки переселенцям»* (гуманітарна організація).

Утім, координаторка «Спільноти Святого Егідія» дала важливе уточнення: її організація свідомо не поділяє людей на категорії за статусом переміщення — *«ми не робимо категорії, ми приймаємо людину»*. А співпрацю з містом і соціальними службами вона описує як таку, що працює добре: організації обмінюються списками найвразливіших груп і координують візити. Це разюче контрастує з індивідуальними відмовами, які описували респонденти, — і, найімовірніше, пояснюється тим, що інституційна взаємодія між організаціями й державою просто працює за іншими правилами, ніж окреме звернення однієї людини до конкретної служби.

Чому досвід попередніх зим не завжди допомагає?:

Понад половина киян зізнаються, що не готові чи лише трохи готові до тривалих відключень — попри те, що переживають це вже третю чи четверту зиму поспіль (дані Kobo Inc/TJET). Здавалося б, досвід мав би навчити краще готуватися. На практиці головною перешкодою лишається не брак розуміння, а брак коштів — але є й інша, менш очевидна причина.

Координаторка гуманітарної організації описує це так:

«Зими у нас важкі, але вони різні… У нас завжди елемент неочікуваності». Минулого року відключень майже не було; цього року — найважча зима за весь час.

Тобто окремі респонденти фізично не можуть спертися на «накопичений досвід» у звичному розумінні, бо самі умови щороку різні й непередбачувані.

Ще однією особливістю є різкий контраст у рівні обмежень та складнощів зими 2025-2026 в порівнянні із двома минулими зимовими періодами. Дві минулі зими, сприймалися респондентами як складні, але «*у межах можливостей впоратися*» (самотня особа похилого віку). Відповідно, досвід підготовки до них поступово формувався протягом двох років, вибудовувався певний мінімальний стандарт у форматі декількох павербанків для освітлення чи підзарядки, туристичні плити з газовим балоном для розігріву \ готування їжі, тощо. У той час, як зимою 2025-2026 відключення електроенергії у Києві почали сягати 18+ год на добу, відключення опалення та періодичне припинення водопостачання - внесло радикальний розрив у сформований раніше досвід. Через це представники вразливих верств цілковито не були підготовлені до нового рівня викликів.

Водночас дві сім'ї з дітьми з інвалідністю показують, що виняток можливий: коли є фінансовий ресурс на завчасну підготовку, а місто забезпечує передбачувані графіки відключень, — досвід справді починає працювати.

Ключові висновки:

Висновки, підтверджені кількома незалежними джерелами.

Проактивно інформувати вже наявних бенефіціарів про нові й суміжні програми допомоги:

Респонденти, які зіткнулися не з відмовою, а з відсутністю інформації про доступні програми, описали по суті один і той самий механізм: релевантна допомога існує, але не супроводжується подальшим інформуванням отримувача про суміжні можливості. Ця проблема відрізняється від решти тим, що стосується не якості самих програм, а способу комунікації про них.

Посилювати мережу соціальної підтримки для вразливих людей, які живуть самостійно:

Значення персональної соціальної мережі — сусідів, знайомих, здатних періодично перевірити стан вразливої людини — підтвердили і респонденти, і гуманітарна організація, причому з обох боків незалежно. Респонденти описували конкретні випадки, коли сусідська допомога виявлялась рятівною; гуманітарна організація підтвердила це на системному рівні, розповівши, що свідомо фіксує контакти сусідів вразливих людей саме для цієї мети як частину власної щоденної практики.

Посилити цільове інформування про ризики небезпечного самостійного обігріву:

Практика обігріву розпаленою газовою плитою з вогнетривкою цеглою виявилась не поодинокою, а відтворюваною серед респондентів різних категорій і районів проживання. Заступник директора з науково-організаційної роботи Інституту загальної енергетики НАН України незалежно підтвердив реальність цього ризику — і не лише через загрозу пожежі, а й через отруєння чадним газом, який не має кольору й запаху. Кампанія повинна окремо попереджати про ризик саморобних літій-іонних батарейних систем.

Пропозиції для подальшого пілотування та перевірки:

Пілотувати мережу малих пунктів обігріву в межах пішої доступності:

Представниця гуманітарної організації звернула увагу на те, що літні люди не завжди фізично можуть подолати відстань до централізованого пункту обігріву, особливо за несприятливих погодніх умов. Що є підставою розглянути пілотування невеликих пунктів обігріву в межах кількох сусідніх будинків.

Пілотувати систему оренди та повернення дорогого спеціалізованого обладнання:

Окремий випадок тривалої відмови в наданні підйомника для переміщення людини з ліжка на візок підтверджений представницею гуманітарної організації як приклад ширшої прогалини в доступі до такого обладнання. З огляду на практику, яку вже застосовують гуманітарні організації для засобів реабілітації, варто розглянути можливість пілотування аналогічного механізму для спеціалізованого обладнання.

Розглянути механізми компенсації транспортних витрат для вразливих категорій та волонтерів в опалювальний сезон:

Представниця гуманітарної організації звернула увагу на різке зростання вартості проїзду у Києві як потенційний бар'єр для волонтерів та отримувачів допомоги, які мають діставатися до пунктів допомоги або підтримувати інших людей. Це спостереження може бути підставою для подальшого пілотування механізмів компенсації витрат у періоди підвищеного навантаження.